

IDEALUL NEATĂRNĂRII ÎN POEZIA SCRISORILOR VERSIFICATE ALE SOLDAȚILOR ROMÂNI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Anca Goția

Amara experiență a războiului a lăsat urme puternice în memoria tradițională a satului românesc. Impactul cu viața dură din tranșee, cu viața trăită la limitele ei dramatice a generat în folcloristica noastră o specie nouă: scrisorile versificate. În timpul primului război mondial această specie a fost cultivată îndeosebi de soldații transilvăneni și bucovineni, care au stat în tranșee mai bine de patru ani în armata austro-ungară. Această creație a fost apreciată în Transilvania, unde încă din anul 1916 au fost lansate apeluri de colecționare a ei în publicațiile periodice ardeleni. În România veche scrisoarea versificată a fost publicată cu mare întârziere¹. Este cunoscut faptul că ziarul sibian *Telegraful Român* s-a numărat printre publicațiile cele mai active în oglindirea veridică a destinului social-politic și național al românilor transilvăneni, a evenimentelor ce au pregătit unirea românilor. În perioada premergătoare acestui act, pe lângă informațiile detaliate asupra evenimentelor politice, în special a situației de pe front, ziarul a publicat și o valoroasă colecție de scrisori versificate ale soldaților ardeleni, bucovineni și bănățeni, oferind cititorilor adevărate reportaje poetice cu valoare de document. Asemenea cântecelor cătănești, de largă circulație în întreaga Transilvanie, cântecul țaranului soldat din primul război mondial impresionează prin varietatea și bogăția sentimentelor exprimate nu arareori în forme artistice demne de consemnat în antologii. Forma scrisorii versificate constituia o noutate, a cărei valoare a intuit-o presa transilvană². Însăși Circulara Ministerului de război, de la Viena minuțios concepută pentru a servi culegătorilor drept „model pentru adunarea materialului românesc” menționa necesitatea de a se lua în considerare în colecție fiecare cântec soldătesc, nu numai cântecele ostășești cele vechi ci și cele mai noi și cele noi de tot...” Menționăm că această circulară a fost tradusă în limba română de către Horia Petra Petrescu, sub titlul „Apel pentru o colecție de cântece populare soldătești”. Readucem în memorie, totodată, și contribuția dascălului de literatură românească I.V. Soricu care, în eseuul său, *Poesia războiului*³,

1. O. Bârlea, *Folclorul românesc*, vol II, București, 1983, p. 226.

2. *Transilvania*, organul Asociațiunii lansase în 1916 un apel de culegere a acestei creații. Un an mai târziu va apare și în *Telegraful Român* un asemenea apel, urmat apoi de publicarea unei culegeri de poezii populare de pe front, pregătită de T.V. Păcățian.

3. I.U. Soricu, *Poesia războiului*, în *Telegraful Român*, LXX, nr. 30-30, Sibiu, 11/27 aprilie 1924, p. 4.

evidenția faptul că soldatul român, în ciuda tuturor lipsurilor și ororilor războiului: și-a păstrat neîntinată frumusețea sufletului creator „Și dacă trupurile neapărate împotriva frigului și nehrănite au învinețit și s-au pogorât fără de sicrie în mormânt, sufletul rupt nu s-a stins, ci din durerea și credința lui și-a plămădit cântecele”¹⁴. Pentru a nu se pierde acest tezaur de cântece ale ostașului român, adevărată „comoară de curată strălucire”, I.U. Soricu pledează cu o emoționantă perseverență pentru recunoașterea oficială a valorilor conținute de aceste cântece, ce cuprind „gama întreagă de simțiri care au străbătut sufletul eroilor noștri de la intrarea în război până la demobilizare. Acolo, relevă în continuare autorul, sunt modele de sacrificii, până la care abia dacă au ajuns vechii spartani și străbunii noștri romani, cuceritorii de popoare, și dacii care știau să moară frumos”¹⁵. Din complexitatea acestor trăiri sufletești răscolitoare nu putea lipsi cel mai frumos sentiment, dătător de nobile energii: dragostea pentru patrie, trăirea conștientă a certitudinii de apartenență la același „cuget și simțire” românească ce a generat un patrimoniu spiritual unitar.

Și dintr-o sumară trecere în revistă a pieselor publicate în presă sau rămase în manuscris se desprind trăsăturile definitorii ale tematicii acestei creații deosebite: pe lângă jalea și dorul de casă, pe lângă descrierile surprinzător de amănunțite a momentelor de luptă-adevărate jurnale de companie – reies în relief și se conturează pregnant calitățile dintotdeauna ale soldatului român: dragostea de neam, vitejia, dârzenia, hotărârea neclintită de a lupta până la ultima suflare pentru neatărnarea pământului românesc, dorința înfocată de a se pune capăt războiului alături de împlinirea unei străvechi voințe, aceea de a trăi ca act oficial a existenței în suflet a tuturor românilor: unirea Transilvaniei cu România veche.

Pentru a argumenta, fie și succint aceste realități ne vom referi nu numai la colecțiile ardelenе, ci și la o colecție aflată în manuscris și care a aparținut fostului secretar literar al Astei, Ioan Georgescu. Această colecție provine din Dobrogea și este constituită din caietele de folclor ale elevilor Liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanța. Culegerea cuprinde în cea mai mare parte cântece populare cu tematică militară, referitoare la primul război mondial, la suferințele românilor dobrogeni îndurate în anii dinaintea Marii Uniri. În marea ei majoritate culegerea provine din județele Constanța, Tulcea și din zona folclorică a Cadrilaterului. Unele atestări provin din județele Ialomița și alte zone din Moldova, liceul având înscrși elevi aparținând acestor ținuturi românești.

Ponderea o deține însă tocmai această creație a soldaților din sud-estul țării, oferindu-ne o nouă mărturie documentară pentru tulburătoarea realitate contemporană a teritoriului românesc dobrogean în deceniul dinaintea Unirii. Localitățile de proveniență ale pieselor (adunate la îndemnul profesorului de română, Ioan Georgescu) sunt situate pe ambele maluri ale Dunării, repertoriul lor comun constituind o probă de necontestat pentru unitatea și apartenența la același patrimoniu spiritual. Poezia lirică, scrisă în aceeași manieră cronicărească a scrisorilor versificate ale soldaților transilăneni și bucovineni, poartă dramatica

4. *Ibidem*, p. 5.

5. *Ibidem*.

pecete a războiului de tranșee dus în imediata apropiere a localităților din zona frontului. Unele dintre aceste poezii – cântec păstrează încă vie amintirea războiului de independență. Forma lor este foarte apropiată de baladă cum este de pildă cântecul cules de Căciulă Constantin din satul Docurgol, din care reproducem câteva versuri: „Hora lui Gazi Osman / Grivița poată un colan / Un colan tot de oțel / Joacă fulgeri pe el / Alelei, de l-aș lua / Înapoi nu l-aș mai da... / Turcii-s viță de păgâni / Eu sunt viță de Român... / Într-o zi m-am înfuriat / Și-am pus mâna pe colan / Și pe fața lui Osman . Alelei Grivița ha(i) / Înapoi nu te-i mai da”⁶. Emoționant prin simplitatea cu care sunt redată simțămintele soldatului român din perioada războiului pentru neatârănare este și Cântecul soldatului cules de Nicolae Tarcea, pe care consierăm că se cuvine a-l reproduce aproape în întregime: „Un soldat din oastea română / Sprijinit în arme străine suspină / Și din gură așa zicea: O, dă Doamne, să nu vie Turcia / Să nu fim noi atârnați / Și de treburi despoiați... / Căci românul e creștin / Turcu barbar și hain / Și Român se cuvine / La păgân să nu se închine / Nicidecum / Și de-o ține așa mult / Om trece și peste Prut / Și unindu-ne frățește / Cu cei ce știu românește / Noi mari vom fi”⁷. Avem de-a face cu o profesiune de credință ce a animat sufletul românului din perioada războiului de independență până la unire. Simțămintele exprimate printr-o claritate și o simplitate de limbaj, a căror pondere valorică ce sintetizează firea autentică și de neconfundat a poporului român, exclude necesitatea unei formulări voit artistice.

Dorința de a fi martor al Marii Uniri răzbate și din cântecul unui creator popular din satul Cașapchioi: „Să trăim dar în unire / Fără griji, fără durere. . Tindeți hora și mai mare / Peste munți, peste hotare / Fiți uniți ca buni frați / Steagul țării și moșia apărați”⁸.

Aceste creații din timpul războiului sunt de un real interes documentar prin amănuntul narativ al mobilizării și al vieții de front. Caietele pot servi, fără îndoială, drept sursă documentară și pentru istorici. Reține atenția, din acest punct de vedere, un caiet ce cuprinde descrierea satului General Cernat (aparținând comunei Topal, Hârșova), sat aflat în imediata apropiere a frontului și distrus în întregime în anul 1916⁹. Informația istorică de primă mână este tulburătoare, relatarea aparținând unui martor ocular. Aflăm astfel date concrete privind situația refugiaților români din Cadrilater fugiți din fața trupelor bulgare și turcești, descrierea luptelor cu bulgarii, retragerea românilor în octombrie 1916, apărarea podului de la Cernavodă ocuparea Bucureștiului, retragerea rușilor, mutarea frontului dobrogean la Tulcea până în primăvara anului 1918.

Românii de pretutindeni au simțit la fel, au suferit la fel, au trăit aceleași năzuințe. Pentru majoritatea soldaților războiul este resimțit ca un calvar de lungă durată. Iată cum redă acest calvar cântecul oșteanului Ion Prundar, publicat de *Telegraful Român*: „Frunzuliță ruptă-n zece, / În anul patrusprezece,

6. Colecția de folclor a lui Ioan Georgescu, nr. 81. Cântecul a fost cules de la veteranul de război Dumitru Hornet.

7. *Ibidem*. Cântecul a fost cules de la un țăran, cunoscut sub numele „Mocanu”.

8. *Ibidem*, nr. 60B.

9. *Ibidem*, nr. 83.

/ Aspră veste a ven't în țară / Veste jalnică ș-amară. / Se-implinesc și optsprezece / Dar amarul nu mai trece¹⁰. Odată cu mutarea frontului la Tisa, scrisorile versificate ale soldaților se concentrează tot mai mult asupra imaginii României unite în efortul de a-și uni forțele în suferință pentru eliberarea întregii țări: „Frunză verde, frunză verde, / Geme țara-nsângerată, / Și pe dușmani subjugață / Din Siret la Severin / Numai jale și suspin / De la Dunăre-n Sătmar / Numai chin, numai amar¹¹. Soldatul D. Geană din Ardeal dorește mai presus decât orice eliberarea țării și unirea tuturor românilor: „Doamne Doamne, domn ceresc, / Fă-mi și mie ce doresc: / Dă putere ostașilor, / Ostașilor românilor, / Să gonească pe barbar / Dincolo peste hotar. / Țara să ne libereze, / Viața să mi-o ușureze, / Frații să ni-i dezrobească, / Și-ntr-un cuib să ne unească¹².

Unele versuri părăsesc forma populară apropiindu-se de cea cultă. Iată cum sună de pildă o poezie culeasă de la Eftimie Rusen, din Dobrogea; și care se referă la trecerea Batalionului I Român peste Carpați „Ardealul, Ardealul, Ardealul ne-așteaptă / Cu sufletul ei plin de dor / Deșteaptă-ți copilă pe mamă și frați / Să mergem acum la război... Înainte de a ne împlini idealul / Visat de când eram copii / Să trecem Carpații, ne trebuie Ardealul / De-o fi să ne-ngroape de vii¹³.

Ideea care revine mereu în aceste cântece populare ale soldaților de pe front, idee care se identifică cu dorința lor cea mai profundă este libertatea și unirea țărilor românești. În această credință adâncă a unei țări libere s-a hrănit vitejia ostașilor români, lupta lor entru neatărnarea țării, mulți fii ai neamului aducându-și jertfa supremă. Sunt emoționate și astăzi vorbele caporalului Avram Rofeanu din Pianul de Sus: „Frunzuliță și una, / Noi, românii nu ne-am da / Până capu sus ne-o sta, / Căci luptăm pentru o țară, / Nu pentru o pâine amară. / Să trăiască / Să-nflorească / Țara mare românească!¹⁴. Același ideal al libertății țării și unirii tuturor românilor răzbate și din versurile caporalului Treap D. Ștefan: „Să facem o Românie / În unire și frăție. / Frați la frați să ne grăbim / Și la luptă să pornim....¹⁵.

Creațiile poartă amprenta spontaneității, fiind născute din dorința de a exprima sentimente acute de dor și jale pentru familia lăsată acasă, în griji și nevoi, pentru țarina părăsită, dar și din necesitatea de a da glas unor detalii, fragmente autentice ale vieții din tranșee. Transpunerea în prim plan a experienței personale, a dramei trăite alături de camarazii de luptă, punctarea în amănunt a momentelor cheie (mobilizarea, frontul, atacul) vizează mai degrabă stilul de reportaj decât cel artistic, textele oscilând între factura tradițională și cea personală, tributară gradului de cultură a autorilor. Valoarea lor rămâne în primul rând documentară, aceste scrisori și poezii interesând atât etnologii, prin marca lor de folclor contemporan, cât și istoricii prin informațiile conținute.

10. I. Prundar, *Soldățești*, în *Telegraful Român*, 1919, nr. 8, 19 ian/1 febr., p. 2.

11. D. Geană, *Soldățești*, în *Telegraful Român*, LXVII, 1919, nr. 19, 16 febr./ 1 martie, p. 3.

12. *Ibidem*.

13. Colecția de folclor a lui Ioan Georgescu, nr. 83.

14. A. Covrig, *Versuri soldățești. Luptele de la Tisa*, LXVIII, 1919, 10 iulie, nr. 65, p. 23.

15. Cap. D. Treap, *Ostășească*, în *Telegraful Român*, LXVII, 1919, nr. 75, 7 aug., p. 3.

**L'IDEAL DE L'INDÉPENDANCE EXPRIMÉ DANS LES LETTRES
VERSIFIÉES PAR LES SŒLDATS ROUMAINS DANS LA PREMIÈRE
GUERRE MONDIALE**

R é s u m é

Dans cet article, l'auteur analyse la problème de l'idéal de l'indépendance chanté par les soldats roumains qui ont participé à la première guerre mondiale. Les lettres versifiées des soldats de la Transsylvanie ont été publiées immédiatement après la fin de la guerre grâce à l'insistance de quelques publications roumains, parmi lesquels on mentionne: „Transilvania" et „Telegraful român".

„Telegraful român" a publié une valereuse collection de lettres des soldats de la Transsylvanie, de Bucovina et de Banat.

L'auteur de l'article décrit, aussi, une collection en manuscrit, qui a appartenu à Ioan Georgescu, secrétaire littéraire de l'ASTRA, qui se réfèrent aux luttes des soldats roumains pour la défense de Dobrogea.

De ces poésies on détache les traits humains des soldats roumains: le patriotisme, l'audace, la persévérance de lutter jusqu'à la fin pour obtenir l'indépendance de la terre roumaine.

Les poésies constituent de vrais journaux de campagne.

L'idée qui revient dans ces poésies c'est de la liberté et de l'union des provinces roumains.